

Záró kutatói beszámoló

Az NKFIH K112429-es azonosítószámot viselő, „A dualizmus kori magyar országgyűlések tagjainak feltárása és társadalomtörténeti elemzése” című projekt keretében arra vállalkoztunk, hogy a magyar parlament történeti archontológiáját összeállítjuk, a parlamenti képviselőkhez, és az aktív főrendi házi tagokhoz kapcsolódóan társadalomtörténeti elemzéseket végzünk, és megkezdjük a dualizmus kori országgyűlés történeti almanachjának elkészítését. Az alábbi beszámolóban ennek a munkának az eredményeit foglaljuk össze.

Kutatásunk során elkészült a dualizmus kori magyar országgyűlés tagjainak archontológiája, valamint számos publikációt jelentettünk meg. Három önálló monográfia született meg a pályázat eredményeit felhasználva. Püski Levente: „A Horthy-korszak parlamentje” (Budapest, 2015) című kötetében a társadalom- és politikatörténeti előzményeknek és a parlamentarizmus általános kereteinek bemutatása során szervesen támaszkodott a kutatócsoportban folyó munkára. Pap József: „Parliamentary representatives and parliamentary representation in Hungary (1848-1918)” (Frankfurt am Main, 2017) és Gerhard Péter: „Deszkafalak és potyavacsorák. Választói magatartás Pesten a Tisza Kálmán-korszakban” (Budapest, 2019) című kötetei szintén az elmúlt évek kutatómunkáját foglalták össze. Fontos kiemelni, hogy a csoport tagjai közül hárman tudományos fokozatot szereztek. A megvédett disszertációk szintén közvetlenül kapcsolódtak a kutatócsoportunk által feldolgozott témakörökhöz. Gerhard Péter 2015-ben, Tóth-Barbalics Veronika 2016-ban, Ballabás Dániel 2019-ben szerzett PhD fokozatot, Püski Levente pedig 2018-ban az MTA doktora lett. Kutatásaink eredményeképp, a három említett monográfián túl tehát egy archontológia, valamint 49 könyvfejezet, folyóiratcikk jelent meg.

Tudományos munkánkat összehangoltuk a párhuzamosan folyó egyéb kutatásokkal. Részt vettünk más projektek által szervezett konferenciákon, kutatóink szerepeltek a Lendület Családtörténeti kutatócsoport rendezvényein, valamint rendszeres előadói voltak a Hajnal István Kör éves konferenciáinak. A projektünk lehetőséget nyújtott nemzetközi konferenciaszereplésekre is. Szoros együttműködés alakult ki az NKFIH K 111766 számú, „Térinformatikai rendszer kiépítése Magyarország és az Osztrák-Magyar Monarchia történetének tanulmányozásához (1869-1910)” címet viselő pályázattal, melynek vezető kutatója Demeter Gábor volt. A két pályázat által gyűjtött adatok összekapcsolásával tematikus térképek és regionális elemzések készültek. A H. Németh István által vezetett csoport („A magyarországi rendiség politikai kultúrája (1526–1848)” NKFIH K 116166) és köztünk szintén nemcsak szakmai kapcsolat létezett, hanem közös konferenciát rendeztünk és közösen jelentettünk meg egy tanulmánykötetet, mely a 15. századtól a dualizmus végéig tekinti át a

magyar rendiség és az országgyűlések történetét. Ebben a kötetben a kutatócsoportunk egy olyan jelentős terjedelmű és tartalmú részt készített, mely önálló kötetként is megállná a helyét. A közös konferencia és a közös kötet kiemelten fontos eredmény.

Összefoglalva tehát, pályázatunk elkészítésekor azt vállaltuk, hogy megjelentetjük a magyar parlament tagjainak archontológiáját, elkészítünk egy tanulmánykötetet és a politikai almanach első kötetét. A Magyar Országgyűlés Hivatalának támogatásával, és koordinálásával, azonban elindult egy párhuzamos munka, mely 1526-tól napjainkig terjedően szándékozik egységes elvek alapján elkészíteni az országgyűlési résztvevők almanachját, ezért az éltrajzírás helyett, NKFI engedélyeztetést követően, az elemzés került munkánk utolsó szakaszának a középpontjába. Emiatt kezdeményeztük, hogy a tervezett almanach helyett egy tanulmánykötetet készíthessünk, amire engedélyt is kaptunk. A vállalt archontológia elkészült. Azonban nem csupán két tanulmánykötetet állítottunk össze, mint ahogy vállaltuk, hanem megírtunk három önálló monográfiát, két hozzánk kapcsolódó, önálló kutatócsoporti résszel bíró kiadványt (AETAS 2016/1., Rendi országgyűlés – Polgári Parlament, Budapest – Eger, 2020.), és záró tanulmánykötetet. Az egyéb írások mellett kiemelendő még a három PhD disszertáció.

A vállalásaink között szerepelt továbbá két tudományos konferencia megtartása is. Az első esetében még a munkafolyamathoz kapcsolódó, elsősorban elméleti kérdésekkel foglalkozó rendezvényt terveztünk, a másodikon azonban már a vizsgálati eredményeinket szándékoztuk bemutatni. A második konferenciát a pályázati ciklus zárására időzítettük.

A kutatócsoporti konferenciákat úgy szerveztük meg, hogy azok mindig egy jóval bővebb tematikájú tudományos rendezvénybe illeszkedjenek, azonban annak egy jól azonosítható blokkját alkossák. Ezt két ok miatt láttuk szükségesnek. Az egyik természetesen a szakmai szempont volt, a kutatott területünk tágabb kontextusa, a társadalomtörténet. Így rendezvényeinken több, más korszakkal foglalkozó kutatóval, elsősorban társadalomtörténészekkel alakulhatott ki gyümölcsöző diskurzus. A másik ok anyagi természetű volt, mivel a projekten belül, a tervezéskor érvényben lévő szabályoknak megfelelően nem álltak rendelkezésre konferenciaszervezéshez kapcsolódó költségek, az Eszterházy Károly Egyetem (2016-ig Főiskola) Történelemtudományi Intézetét és a Doktori Iskoláját is be kellett vonnunk a szervezésbe, ez pedig szintén tágabb tematikát tett szükségessé.

2015. március 25–26-án került sor a „Nemesi és polgári szerepek, reprezentáció és interpretáció” című rendezvényre, ahol a frissen alakult kutatócsoportunk megtartotta bemutatkozó workshopját. A kerekasztal beszélgetést Cieger András vezette. A konferencián 19 fő adott elő, kik közül hárman kerültek ki csoportunkból. 2016. május 11–12-én rendeztük

meg az „Ország, nemzet, csoport, mint identitásképző tényező” című konferenciát. A tanácskozás 25 előadójából 5 előadás kapcsolódott a kutatócsoporthoz. 2018. november 29. és december 1. között zajlott le a „Rendi országgyűlés – Polgári parlament. Érdekképviselet és törvényhozás Magyarországon a 15. századtól 1918-ig” című konferencia, amelyet „A Magyarországi rendiség politikai kultúrája (1526-1848)” kutatócsoporttal közösen rendeztünk. A 38, kronologikus rendben elhangzó előadásból a mi kutatócsoportunk tagjai 7 referátumot tartottak. Az eredeti tervek szerint ez az alkalom minősült a zárókonferenciánknak. Az időközben engedélyezett egy éves hosszabbítás lehetőségét kihasználva 2020. január 17-én még egy újabb rendezvényre is sor kerülhetett, „#hagyomány #innováció #történelem” címmel. A 15 előadó, köztük két kutatócsoporti résztvevő, a digitalizáció kihívásaival és a történelemtudományon belüli alkalmazásának lehetőségeivel foglalkozott.

A vállalt két konferencia helyett tehát négyet szerveztünk Egerben, ahol 97 előadásra került sor. Ebben természetesen nincsenek benne az éves kutatócsoporti megbeszélések és az egyéni konferenciaszereplések.

Külön ki kell emelnünk azt a tevékenységet, mely módszertani jelleggel kapcsolódott kutatócsoportunkhoz. Ennek alapján került sor a „#hagyomány #innováció #történelem” című konferencia megszervezésére, valamint egy önálló, részben a projekthez kapcsolható kiadvány megjelentetésére (Ballabás Dániel (szerk.): *Hagyományos források, új megközelítések: A digitalizáció kínálja lehetőségek a történeti kutatásokban.* Eger, 2019.)

Az elmúlt évek publikációs tevékenységének tudatosan vállalt célja volt, hogy a digitális eszközök használatával kapcsolatos tudásunkat, módszertani meglátásainkat közkinccsé tegyük. Ezért készítettünk digitális alapú választási térképeket, melyek nemcsak saját publikációinkban jelentek meg, hanem a dualizmus kori politikátörténeti atlaszban is. Az adatgyűjtés eszköze a relációs adatbázis volt, melyben rendszerezzük a feltárt információkat. Ez a digitális rendszer, ellentétben a közkeletű elképzelésekkel, nem a tudományos publikáció végső célja, hanem az eszköze, mely az adatok tárolását, strukturálását teszi lehetővé. Ennek a digitális rendszernek a használata kulcsfontosságú a modern történetírás számára, hiszen nemcsak a számszerű, hanem a szöveges információinkat is eltárolhatjuk benne. Kutatómunkánk nélkülözhetetlen alapja volt az adatbázis alkalmazása. Feltárt adataink egymással természetes kapcsolatban vannak, melyek által hálózatba rendeződnek. A hálózatelemzés talán az egyik legdivatosabb történetírói módszer napjainkban, azonban annak használata csupán a legritkább esetben felel meg a hálózattudomány alapkövetelményeinek. Fontosnak láttuk, hogy ezzel a problémával foglalkozzunk, és bemutassuk azokat a szabályokat, melyeket követnie kell egy történésznek, ha a hálózattudomány nomenklatúráját

akarja használni. Úgy érezzük, hogy ezen a téren is sikerült iránymutató írásokat készítenünk. A jövő azonban sokkal nagyobb lehetőségeket tartogat ennél, hiszen az adatfeldolgozást is megkönnyíthetik a számítógépes algoritmusoknak, konkrétan az R-nek, mint az adatelemzés egyik vezető programozási nyelvének a használata. Ezt a technológiát nemcsak az adataink rendszerezésére, hanem publikációink egy részének előállítására is felhasználtuk. Ezáltal vált a táblázatos formában megjelenített képviselőségi és főrendi házi adatokból szerkesztett kötet. A kutatócsoportunknak a digitalizáció témakörében megjelent írásait, úttörő jellegük miatt, mindenképpen megemlítenünk tartjuk.

Néhány mondatban célszerűnek látjuk, hogy számszerűen is összefoglaljuk az általunk feltárt, és személyszinten beazonosított politikusi kört. Projektünk során 1861 és 1918 között 2.986 országgyűlési képviselőt azonosítottunk, akikhez 7.233 mandátumbetöltést tudunk kapcsolni. A parlamentben eltöltött idő alapján két markánsan elkülöníthető kör rajzolódott ki: a képviselők egy kisebb csoportja, az ún. professzionális politikusok és az átmenetileg a parlamentben tartózkodók. A képviselők csupán kb. 30%-a töltött 10 évnél hosszabb időt a parlamentben. Az országos politikai pálya tehát a feltárt személyek többsége számára csupán átmeneti volt az egyéni karrierút során. A rövid ideig a parlamentben tartózkodók körében két karriertípus volt igen gyakori. Az egyik az a képviselő, aki megválasztása előtt a vármegyében eléri a szolgabírói, főszolgabírói rangot, majd sikerrel szerepel a járásának nagyjából megfeleltethető választókerületben, 1-2 ciklust Budapesten tölt, majd visszatér a megyébe, ahol elfoglal egy időközben megürült magasabb központi szerepkört. Karrierjét alispánként fejezi be, vagy kormánypárti képviselőként akár a főispáni karba is bekerül. A második esetben egy modernizálódó város értelmiségijeként, jó nevű helyi ügyvédként, ritkábban hivatalnokként kapja meg a városi mandátumot, majd képviselősége után visszatér szülővárosába, ahol vezető hivatalnok, esetleg polgármester lesz.

A képviselőházzal szemben a főrendiház tagjait csak az 1885. évi reformot követő időszakból tártuk fel, hiszen ezt megelőzően a magyar főnemesség valamennyi nagykorú tagja meghívást kaphatott. Igazán izgalmas ekkor lesz a kérdés, mivel az előírt vagyoni képesítéssel már közel sem mindenki rendelkezett, kizorolván ezáltal a törvényhozók közül. 1885 és 1918 között, különböző jogcímek alapján, összesen 938 személy fordult meg az országgyűlés főrendiházában. Ők képezték az elvégzett vizsgálatok alapsokaságát. Míg azonban a képviselőház tagjai esetében már egy széleskörű szakmai diskurzusba ágyazva folyhattak az újabb a kutatások, addig a dualizmus kori főrendiház tevékenysége, illetve az annak jellegadó csoportját képező főnemesség társadalomtörténete jóformán érintetlen területnek számított a közelmúltig. Az ezzel kapcsolatos kutatásaink egyrészt intézmény- és politikaitörténeti

szempontból közelítettek a főrendiházhoz, a teljességre törekedve feltárva a téma ezen vonatkozásait. Másrészt pedig az 1885-ös reform személyi következményeit járták körül, jelentősen árnyalva azt a széles körben elterjedt vélekedést, amely szerint a kimaradt, immáron jelen nem lévő főnemeseket valamiféle deklasszáció, tönkrement elemek csoportjának kellene tekintenünk. Az elvégzett vizsgálatokból ugyanis egyértelműen kiderült, hogy a reform hatásának feltárása egy rendkívül összetett, sokfelé vezető probléma, amely nem oldható meg két névsor egyszerű összehasonlításával.

A képviselők és a főrendek csoportja magába foglalta a dualizmus korának országos politikai elitjét, de bővebb volt annál. Két fontos kör azonban kiemelt figyelmet érdemel közülük. Az egyik a professzionális politikusok csoportja, melybe általában a hosszabb időt (két évtizedet) a képviselők között töltő személyeket szokták sorolni. Valamint azokat, akik életpályájuk különböző szakaszaiban hol a főrendek, hol a képviselők között jelentek meg. Az előbbieket pontosítottuk eddigi tudásunkat, a második kör beazonosítását mi végeztük el. Felhívtuk azonban a figyelmet arra is, hogy az országgyűlési részvétel, az ott szereplő személyek többsége számára, csak egy átmeneti, de általában az egész életpálya lehetőségeit meghatározó karrierállomás volt.

A kutatásunk fontos eredménye az is, hogy kijelölte számunkra a kutatások további irányát, egy újabb pályázat tematikáját. Az országos lépték helyett a jövőben regionális alapú kutatásra készülünk. A csoport tagjai közül azok csatlakoznak az új projektbe, kiknek kutatási területe, érdeklődési és kompetenciaköre kapcsolódik a vizsgált régiókhoz.

A választások eredményeit feltáró elemzéseink alapján azt tapasztaltuk, hogy a dualizmus korában a magyar kormányok politikai támaszát adó, döntően a nemzetiségek által lakott peremterületek jelentős részén gyakorlatilag kihívó nélkül indult a kormánypárti jelölt, így gyakran nem is került sor valós választásra. A parlamentarizmus természetesen nem nélkülözheti az állampolgárok közreműködését, a választásokon való aktív választói részvételt. A jövőben ennek a problematikának a regionalitását, és az etnicitással való kapcsolatát elemezzük. A kérdés azonban nem ilyen egyszerű, hiszen a választókerületek alapvető szociális mutatói, felekezeti adottságai, birtokviszonyai nagyban befolyásolhatták a választói részvételt. Valamint adott volt még a politika faktora is, tehát az, hogy volt-e egyáltalán olyan kihívó, mely reális alternatívát kínált a kormánypárti jelölttel szemben. A választási küzdelem adatait már ismerjük, a győzteseket, az ellenjelölteket, az egyes választások szavazatszámait már feltártuk, így a következő szakaszban a mélyebb összefüggésekre koncentrálhatunk. És ami szintén fontos, mivel az országos kép felől közelítünk a regionális sajátosságok felé, a feltárt új eredményeket mindig az országos adatokhoz tudjuk hasonlítani.

Új kutatási programunkat tehát ennek a projektnek az eredményeire alapozzuk, hiszen kiderült, hogy melyek az elemzendő területek (Turóc, Liptó, Árva, Zemplén és Sáros vármegyék Észak-Magyarországról, Szatmár és Bihar a Partiumból, Torda-Aranyos, Hunyad és Brassó Erdélyből). Úgy látjuk, hogy az összefüggések mélyebb megértéséhez fel kell tárnunk az országos elit regionális beágyazottságát is. Figyelmünket arra a csoportra fordítjuk, akik átmenetileg voltak ott a parlamentben, mert bár ők alkották a résztvevők többségét, epizódjellegű országos szereplésük miatt, általában elkerülik a történetírás figyelmét. Jelentős kérdések fogalmazódtak meg továbbá a politikai pártok jelöltállítási taktikájával kapcsolatban is.

Mindezek alapján úgy látjuk, hogy a kutatási tervünkben vállaltakat teljesítettük. Kutatócsoportunk munkáját sikeresnek értékeljük, mely nemcsak az egyéni tudományos előmenetel szempontjából volt fontos – fokozatszerzések, publikációk – hanem a kutatócsoport egészét tekintve jelentős eredményeket tudott felmutatni, emellett a történetírás módszertani megújulását is próbálta segíteni. Köszönjük azt a támogatást, melynek segítségével ezt a tevékenységet végre tudtuk hajtani.

Pap József
vezető kutató

Eger, 2020. 01. 31.